

Statarbostaden under 1940-talet

Av Charles Kullberg, Eskilstuna 8 oktober 1994

Det var mycket folk i rörelse kring Hummelstad Gård på 1940-talet. I statarbostaden, eller statkåken, som den oftast kallades, bodde flera familjer med många barn, och då dessa kom upp i ungdomsåren drog de till sig kamrater från bygden i övrigt. Särskilt sommartid kom man cyklande från när och fjärran för att umgås med sina jämnåriga som bodde här. Då var det fest för oss som var ännu yngre att få vara med.

Vi kunde få se hur de drog fingerkrok, bröt arm eller reste mast. Ibland hade de en fotboll att trixa med. Ibland drog de sig undan i en kulle och spelade kort. Allt var lika spännande för oss små, även om vi bara fick se på. Var det flickor med kunde stora gäng dra iväg på långa promenader.

Sånt här hände mest på lördagseftermiddagar eller söndagar. Frampå kvällarna cyklade kanske de äldre ungdomarna iväg till någon festplats inom lämpligt avstånd, eller också kom Harald Hermansson med bilen och skjutsade dem ännu längre bort.

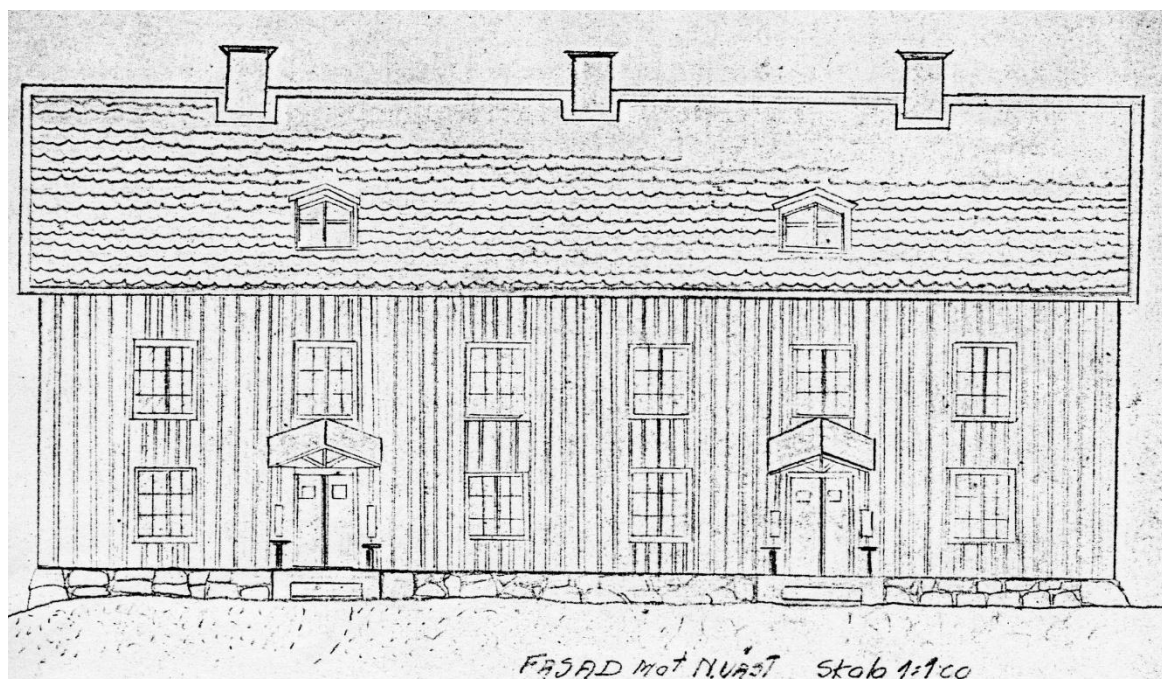
Det här folklivet kring statkåken var mest intensivt i början av 40-talet, längre fram sökte sig de unga iväg åt olika håll, där de fick arbete. Man flyttade till Ankarsrum, Västervik eller till och med Stockholm, några tog värvning i t.ex. Karlskrona. Flykten från landsbygden pågick som bäst.

När byggdes statkåken?

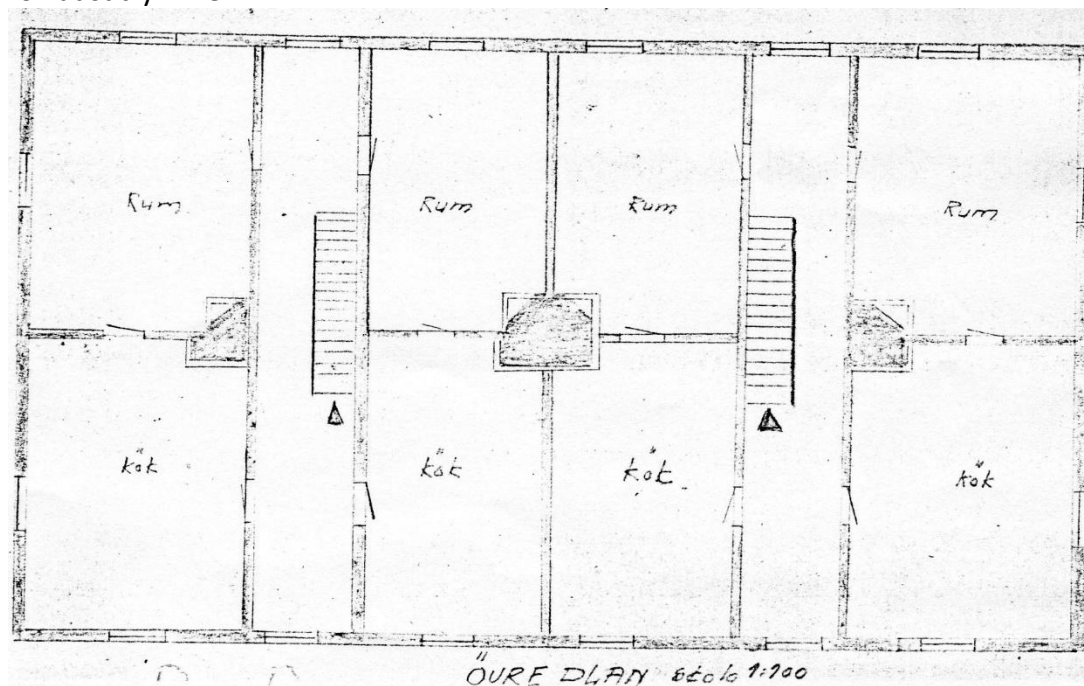
Huset är troligen byggt i början av 1800-talets andra hälft, kanske omkring 1860. Det finns en skifteskarta, upprättad omkring 1850, som visar att då låg här en hel by med 30–40 olika hus. Vid skiftet delades byn upp i sex olika gårdar varav tre skulle flyttas ut från bytomten. En av dem, Rumbotorp (eller Hartorpet) låg redan ett stycke från byn. Skiftet genomfördes inte, utan hela byn verkar ha slagits ihop till en enda fastighet med en rättarbostad, en statarbostad, en ladugård och några uthus.

Planlösning

Statkåken var en stor timmerbyggnad, ca 20 m lång och 10 m bred. Ingångarna var från långsidorna, två stycken från vardera sidan parvis förbundna med en genomgående gång eller farstu.

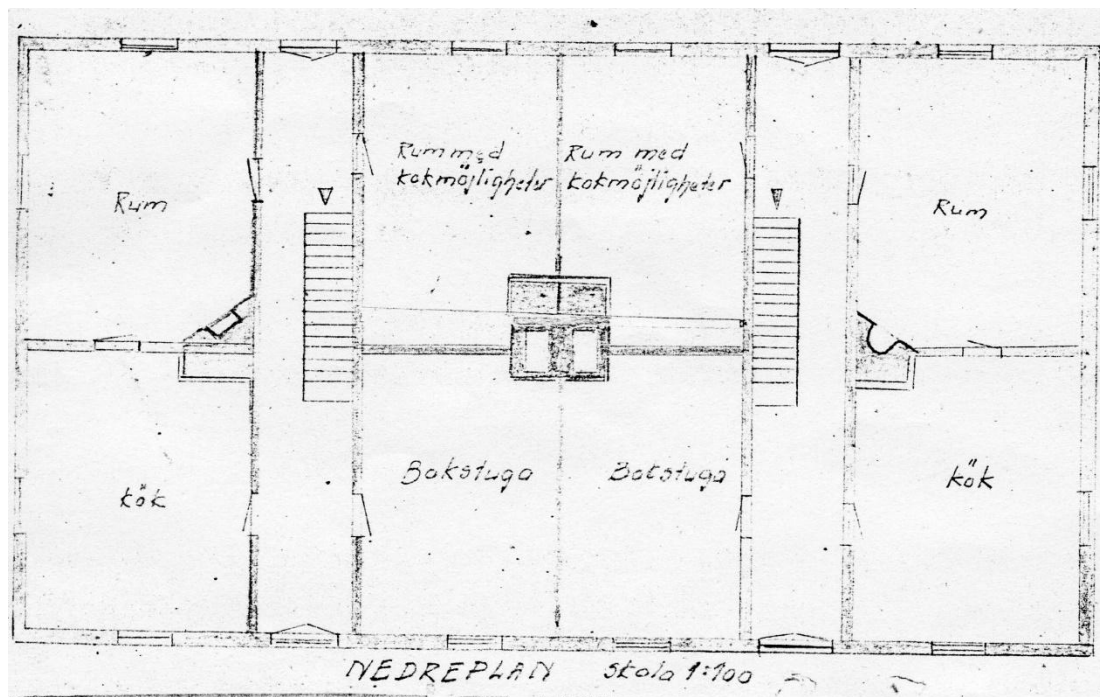

Inne i farstun fanns dörrar till lägenheterna och en trappa upp till nästa våningsplan. På andra våningen fanns en likadan farstu med dörrar och en trappa till ytterligare ett plan, som kallades "tredje vind". Däruppe bodde någon endast i undantagsfall. Vinden var mest förrådsutrymme.

På andra planet fanns en lägenhet om ett rum och kök på vardera sidan om varje farstu, på nedre planet var det en lägenhet om rum och kök i varje farstu. Dessa lägenheter låg mot husets gavlar.

Köken var belägna mot norr, landsvägssidan. Rummen låg mot söder. Tvärsöver farstun från köken räknat, låg på nedre planet ett s.k. "bakkök" som hörde till lägenheterna där. I bakköken fanns en stor murad bakugn, som kunde eldas upp med ved under några timmar, och sedan borstas ur, så att man kunde lägga in brödet. Ugnen höll värmen så länge att brödet hann bli gräddat. I övrigt var bakköket förrådsrum.

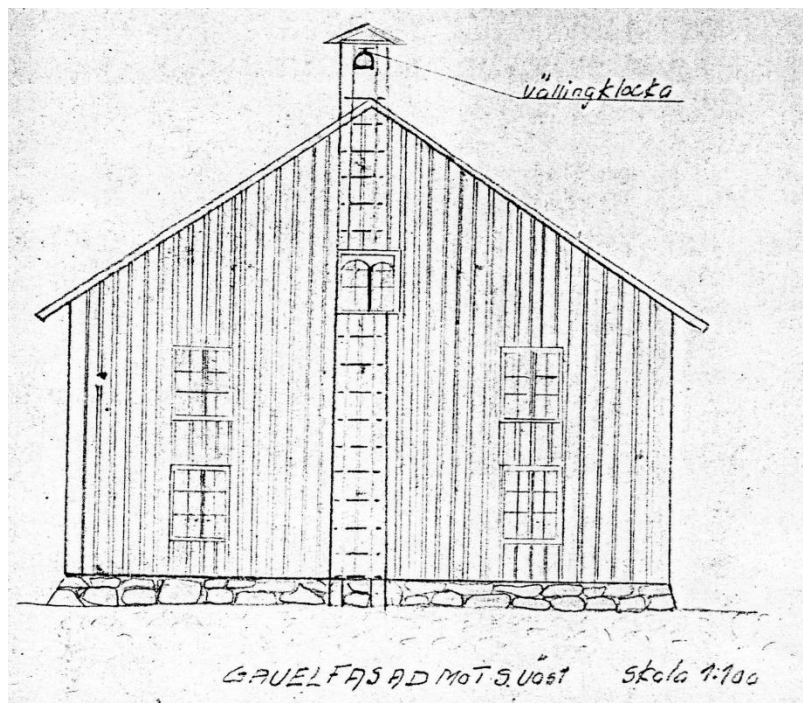

Dessutom fanns ett enkelrum i varje farstu på nedre botten. Lägenheterna i huset var alltså:
 2 st om 1 rum, kök och bakkök, (plan 1)

4 st om 1 rum och kök (plan 2)

2 st enkelrum med kokspis (plan 1)

De senare var belägna intill varandra, mitt i huset, med fönster mot söder och ingång från var sin farstu.

Omodernt

Så kallade "moderna bekvämligheter" fanns inte i statkåken. Vatten fick man hämta i källan som låg 75-100 m från huset ned mot Grodkärr. Disk- och tvättvatten fick bäras ut i hinkar. Utedassen låg i backen ned mot ladugården, sopkast där bredvid. Vedskjulen låg efter vägen mot skolan, kanske 150 m från huset.

En bod, med vällingklocka, fanns ganska nära, där cyklar kunde förvaras. Det var det uthus som låg närmast. Någon gång under 40-talet byggdes nya vedskjul på närmare håll än förut, och även nya utedass. En jordkällare byggdes ungefär samtidigt i backen ned mot ladugården. Tidigare hade endast funnits små jordhål med täckande trälämningar utefter vägen mot torkhusen.

Fast boende

Två familjer bodde i statkåken genom hela 1940-talet. Det var Anna och Karl Kindahl och Emmy och Hjalmar Karlsson som bodde i lägenheterna i bottenvåningen, de med bakköken. Karlssons bodde intill vägen som gick från mjölkbryggan vid landsvägen ned till gården. Karl och Hjalmar var stallare vid Hummelstad Gård.

I början av decenniet hade de alla eller nästan alla barnen hemma. I slutet var nästan alla utflugna. Kindahls hade barnen Stina, Erik, Britta, Holger, Sture och Inga. Möjligen hade Stina redan flyttat hemifrån 1940 och möjligen bodde Inga kvar hemma ännu 1950. Karlssons barn, Tore, Alice, Gunnar, Ruben, Rune och Ingemar flyttade nog alla ut under årtiondet.

I lägenheten ovanför Hjalmar Karlssons bodde Karin och Ture Karlsson. Ture var ladugårdsskarl i Hummelstad men flyttade sedan till Mjöltorp. Vi som nu är äldre minns Ture som trägen och energisk linjeman, då fotbollslaget spelade i Frösvi. I fotbollslaget var för övrigt Gunnar och Ingemar Karlsson stora målskyttar och Erik och Holger Kindahl goda försvarare under många år.

Under första hälften av 40-talet, kanske något längre bodde i enkelrummet vid Karlssons farstu en liten gumma som hette Hilda Andersson. Hon kallades allmänt Hilda Nordström, enligt vad som sades för att hon haft något ihop med en målare konstnär med förnamnet Nils. Kanske de varit sambor någon gång. Konstnären sålde en del tavlor på trakten, de jag sett försedda med signaturen NHN. Tavlorna var stilleben med päron, äpplen och plommon.

Av Hilda Andersson minns jag att hon dagligen hämtade Västerviks-Tidningen på poststationen vid affären och bar upp den till prenumeranterna vid Hummelstad Gård. Men var alltid snäll och vänlig mot oss barn och tog nog inte allt för illa upp att vi "övade" oss på att spela hartsfiol på hennes fönster ibland.

I enkelrummet i Kindahls farstu minns jag ingen boende. Men patrullen Höken i Hummelstads scoutkår höll till där under något års tid.

Hyresgäster.

Sedan Ture och Karin Karlsson flyttat till Mjöltorp kom Gunnar Gustavsson som ladugårdsskarl. Han och hans hustru Frida bodde i enkelrummet efter Hilda Andersson. Kanske disponerade de något rum på andra våningen också, eftersom något av deras barn, (sönerna Tore och Karl-Erik och en flicka vars namn jag glömt) åtminstone tidvis bodde med dem.

De hittills uppräknade hörde på något sätt till gården, genom anställning eller genom att de bott där länge. Dessutom fanns rena hyresgäster, som hade sin försörjning på annat håll. En del högg i skogen. Det gjorde John Adolfsson, som tillsammans med hustrun Linnéa och dottern Ingrid, bodde ovanför Kindahls.

Det gjorde också Karl Dahlström, som bodde mitt emot John Adolfsson, ovanför Kindahls bakkök. Karl Dahlström var liten och smal, hustrun Nancy var stor och tjock. Hos dem var jag många gånger och fick håret klippt. Det var Karl som förde saxen. De flyttade sedan till Nydala.

Tidigare bebodde Tage Adolfsson denna lägenhet. Tillsammans med hustrun Stina och barnen Rune, Ulla och Willy flyttade de sedan till Brinken där också Rose-Marie och Ingalill föddes. Tage arbetade vid VoV. Tillfälligt, medan deras hus byggdes, bodde stenhuggare Folke Nilsson, hustrun Gerda och barnen Kurt, Ulla, Rolf och Leif i statkåken.

Det var nog i lägenheten ovanför Hjalmar Karlssons bakkök. Senare bodde även stenhuggare Evald Holmberg där. Hans fru hette Linnea. De hade en liten pojke också, vars namn jag glömt. Sven Svensson bodde också i huset i flera år. Man hade lägenheten som Ture och Karin Karlsson haft.

Jag har själv bott i statkåken en kortare tid. Det var när gula huset i Hummelstad Gård reparerades. Då bodde Hugo och Agda Kullberg, barnen Kalle, Nisse och Hjördis och barnbarnen Charles och Lasse på andra våningen ovanför Kindahls. Vilket år detta kunde vara minns jag inte just nu. Men jag minns att det var ett väldigt åskväder en natt då vi bodde där. Nästan alla husets invånare samlades på backen söder om huset, och såg blixterna som ideligen lystes upp omgivningen. Mellan blixterna tyckte vi det var kolsvart. Då åskvädret slutligen började dra bort, lystes himlen upp av ett rött sken. Det var en ladugård i Skaftekulla som brann. (1944).

Arrendatorsbostaden

I arrendatorns bostad, det gula huset, i Hummelstad Gård, bodde också en mängd människor under 1940-talet. Agda och Hugo Kullberg flyttade dit 1939, och då bodde ännu förre arrendatorn Albin Thorén kvar ovanpå. Hans hustru Betty hade avlidit 1938. Självt levde han några år in på 40-talet.

Agda och Hugos familj var stor. Till att börja med var alla barnen hemma: Maja, Karl, Hjördis och Nils och dessutom Majas barn Charles och Lars-Olof. Maja och Hjördis gifte sig under 40-talet och flyttade till Greby respektive Marieberg.

Vägmästare Andersson hyrde en tid på övervåningen. frun hette Anna och de hade fyra flickor, jag vill minnas att de hette Maj-Britt, Wiviann, Ingalill och Gun Bergström som var fosterbarn. Samma lägenhet hyrdes av Karl-Erik Holmberg, hustrun Iris och döttrarna Sonja och Gunnel.

Slutligen kan nämnas att lärarinnorna vid Hummelstads skola, Dagmar Johansson och Siv Seger bodde ovanpå i denna lägenhet, men då var kanske 1950-talet kommet.

Slutord

Sedan 1940-talet har förändringens vind blåst fram över Hummelstad Gård. Den består nu av en friköpt enfamiljsbostad och en nästan tom och förfallen gammal ladugård. Statkåken är borta, den blev ett övningsobjekt för brandkåren omkring 1970. Borta är också de flesta av människorna som bott där.